

Az MTA-vagyon

PUBLICISZTIKA - LXVII. évfolyam, 19. szám, 2023. május 12.

Az MDF-kormány utolsó törvényhozási napján, az 1994. évi parlamenti választások előtt fogadta el az Országgyűlés a Magyar Tudományos Akadémiáról (MTA) szóló törvényt, amely meghatározta az MTA státuszát. A törvény kimondja, hogy az MTA közfeladatot lát el, amelyhez a Jogalkotó vagyont rendel. Egy negyedszázados „türelmi” zónának vetett véget a Palkovics miniszter által puccsszerűen levezényelt „einstand”, az MTA kutatóintézet-hálózat állami „főbérletbe” rendelése a 2014-es KFI (Kutatási – Fejlesztési – Innovációs) törvény 2019. júliusi módosításával. Ekkor többek között országgyűlési képviselők és az MTA elnöke is panaszindítvánnyal fordult az Alkotmánybírósághoz (Ab). Az Ab határozott (30/2022. [XII. 6.]), törvényhozási feladatokat szab a testület által megállapított mulasztásos alkotmánysértés megszüntetésére, és ezeket 2023. június 30-ig kell a Jogalkotónak végrehajtania.

A kormány (Jogalkotó) igyekszik, úgymond. Első lépésként lemondhatja az ELKH elnökét, Maróth Miklóst, kinevezi utódját, Gulyás Balázst, május 10-ig társadalmilag egyeztetni a KFI-törvény újabb módosítását (Neumann János Program). Ez a május 3-án társadalmi vitára bocsátott kormányzati javaslat megváltoztatja az ELKH Irányító Testület létszámát, a kinevezés mikéntjét és az abban részt vevők körét, meghatározza a tagok kiválasztásának szempontjait, de nem tér ki az összeférhetetlenség tilalmára, és nem szünteti meg a mulasztásos alkotmánysértést. Tisztázatlan a közfeladat ellátásához szükséges működés feltétele, ha homályos a közfeladathoz kötött vagyon státusza, miként a közfeladaté is: *„...közfeladat ellátásához szükséges működés feltételeit az ELKH Titkárság – és a 46. § (1) bekezdésben meghatározott vagyonelemek erejéig a Magyar Tudományos Akadémiáról szóló 1994. évi XL. törvény (a továbbiakban: MTA tv.) 3. § (1a) bekezdésben meghatározott feladata keretei között az MTA – biztosítja”*. A helyzet még kaotikusabbá válik a hivatkozott 46. § (1) átmeneti rendelkezésben: *„Eltérő megállapodás hiányában a kutatóintézeti hálózat, kutatóintézetek működtetését szolgáló, a Magyar Tudományos Akadémia tulajdonában a kutatóhelyek használatában lévő vagyonelemeknek ingyenes használatba bocsátását – a 42/B. § (5) bekezdésének megfelelően – az MTA biztosítja. Az ingyenes használat körébe tartozó vagyonelem, ingatlan használója azt rendeltetésének megfelelően köteles használni, üzemeltetni, karbantartani, gondoskodni az állagmegóváról, köteles az állagmegóváson túl jelentkező rekonstrukciós, fejlesztési költségeket, közterheket, költségeket, díjakat viselni, valamint gondoskodni a vagyonvédelemről.”* „Eltérő megállapodás hiányában...”? Jellemzően a felsorolás a mintegy 220 milliárd értékű MTA-ingatlanvagyonra vonatkozik, és nem foglalja magában a megközelítőleg 80 milliárd forintnyi műszerparkvagyonra, annak működtetését, karbantartását, fejlesztését. Tehát az MTA-nak és az ELKH-nak meg kellene állapodnia például abban, hogy melyek azok az MTA-közfeladathoz köthető vagyonelemek, amelyek nem terhelhetők meg. Vagy hogy mennyi az éves mérték, ami felett nem lehet elidegeníteni az MTA közfeladathoz kötött vagyonát. Ellenkező esetben nincs akadálya a vagyon leépítésének, például úgy, hogy az egészet egy kormányalapítványba vigyék be – és onnantól fogva nem beszélhetünk akadémiai szabadságról. Egy tájékozott és körültekintő jogász kolléga szerint „Csák János regnálása alatt nagyon gyorsan el lehet jutni odáig, hogy a türk rokonságot és a kipcsák néplelket, a vámpírok létezését kell kutatni. Itt a nagy baj az, hogy a tudományt és a művészetet (vö. *Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia*) úgy is ki lehet sajátítani, ha elveszik a vagyont, és akkor majd az ostoba házmesterbeszéd fogja meghatározni, hogy ki mit kutathat vagy alkothat. A természettudományok esetében nem szólnak bele, csak egyszerűen nem lesz hol, nem adnak forrást, meg egy idő után nem is lesz miből kutatni. Ennél még az is tisztességesebb lenne, ha éves adófizetésre kötelezik az MTA-t. Az ugyan nagy baj, ha így vonnak el pénzt, de akkor még mindig megmarad egy szegmens, ahol valódi tudományt lehet művelni.”

Miközben a kormány készül, az MTA is ugyanezt teszi. Nem sokkal az AB-határozat megszületése előtt Freund Tamás elnöki határozatban szabályozza az MTA Titkárság felépítését, melynek prominens tagja a köztestületi igazgató, az MTA-KOKI működtetésében kiváló gyakorlatot szerzett Oberfrank Ferenc. A 196. Közgyűlés dokumentumai szerint az elnök javaslatot tesz a konkrét MTA-vagyonfelosztás és -értékesítés „know-how”-jára. Ebben az MTA elnökének és a Titkárságnak döntési joga van minden vagyon felett, az MTA Közgyűlésnek csak a „fejbólintó János”-szerep jut – ha és amennyiben. Például olyan kérdésekben, hogy 1) nem hasznosítjuk (nem lát el közfeladatot), ergo eladható, 2) közfeladatot lát el, de nagyobb haszonnal jár az eladás a piaci árnál. Védhetetlen, hogy a kiadott közgyűlési anyagban arra a 2014-ben elfogadott és 2019-ben módosított KFI-törvényre hivatkozik az MTA-javaslat, amely az AB-határozat szerint alkotmányosértő: *„Az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat (a továbbiakban ELKH) kutatóintézetei, kutatóhelyei használatában lévő ingatlanok és egyéb vagyonelemek használati jogát az MTAtv., illetve a tudományos kutatásról, fejlesztésről és innovációról szóló 2014. évi LXXVI. törvény állapítja meg.”* Mint fentebb mondtuk, az AB-határozatban előírt és szükséges tulajdonos MTA és főbérő ELKH vagyoni rendezésére nem terjed ki a recens, második KFI törvényt módosítás. Nos, az MTA vagyongazdálkodási irányelvei sem. Tehát a társadalmi egyeztetésre bocsátott, potenciális kormány (Jogalkotó) – MTA kompromisszum nyitva hagyja az MTA fennmaradása szempontjából életbevágóan fontos garanciális kérdéseket az ELKH-intézményhálózat működtetése vonatkozásában. Ezen túlmenően lehetséges, hogy az MTA Titkársága fogja kijelölni és végrehajtani a „célfeladathoz nem kötött” MTA-vagyon értékesítését, illetve „kivételesen előnyös” ajánlat esetén a „célfeladathoz kötött” vagyonelemek eladását. A felsorolt események/dokumentumok kontextusában aligha lehet kétséges, hogy hamarosan az MTA finanszírozza a kormány által ingyenes használatba rendelt kutatóintézeti telkek, épületek, műszer- és egyéb kutatási eszközök állagmegóvását, karbantartását, fejlesztését, vagy akár a székház megnyitását a nagyközönség számára. Ami a várható költségek nagyságrendjét illeti, becslésem szerint csak a műszerkarbantartás megközelítőleg tíz-tizenötmilliárd forint. Innen már csak egy lépés az ELKH kutatóintézeti vagyonának MTA Vagyonkezelő Alapítványba szervezése. Tehát lényegében úgy sáfárkodik az ELKH a megkapott vagyonnal, ahogy akar, a „főbérő mindent visz”. Nincs valódi biztosíték az Akadémia számára, ami megakadályozná a bérelt vagyonnal való visszaélést: minden döntési jogkör ilyen-olyan, pusztán funkció szerint azonosított testületekre van bízva, és nem tudhatjuk, hogy alkalmazták-e az összeférhetetlenség elvét a kinevezéseknél.

A május 8-án megkezdődött 196. MTA Közgyűlés első napján Freund Tamás MTA-elnök bejelentette, hogy a kormánnyal folytatott tárgyalásai során belátta, az egykori MTA-intézethálózat visszaszerzése hiú remény. (Nota bene, ez az AB-határozatból is következik.) Az MTA-ELKH vagyoni rendezés vonatkozásában elsősorban a kormánnyal kívánna/szeretne megállapodásra jutni. Csák miniszter úr laikus, hosszú beszédben hangsúlyozta a vallás, a politika/filozófia, a művészetek és a tudomány együttesének magyarságmegtartó erejét, és megígérte, hogy ő csak kezdeményezi a (KFI plusz ELKH) kinevezéseket. Felismerve az előre kiküldött tárgysorozat és a tényleges napirend különbözőségét, Freund elnök úr bejelentette, hogy javasolja áttenni a 20. pontot, tehát a Stádium 28 kör nevében benyújtott Kertész-Sarkadi-indítvány tárgyalását a munkaközgyűlés kezdetére, mivel az nagy érdeklődésre tarthat számot. A napirend módosítását a Közgyűlés elfogadta, és valóban, a nagyon elhúzódtól délelőtti program és a késői ebéd után a Kertész-Sarkadi-indítvány délután 4 órakor folytatódó megvitatásán még mindig szavazatképes volt a Közgyűlés. Így mód nyílt arra, hogy Kertész János érdemben ismertesse az indítványt és a Stádium 28 kör választ az indítványt „korrigáló” MTA-javaslatra. (Megjegyzendő, ezt a Közgyűlés tagjai írásban is megkapták a Közgyűlés kezdete előtt.) A levezető elnök jelezte, hogy a Közgyűlésnek először arról kell szavaznia, akar-e határozatot hozni a témában, és amennyiben igen, a Stádium 28 kör nevében benyújtott Kertész-Sarkadi-textust vagy a Freund elnök által alternatívaként javasolt határozati javaslatot választja-e. Zsoldos Attila akadémikus fölszólalásában kijelentette, a Közgyűlés nem teheti meg, hogy ne nyilvánítson véleményt az AB-határozattal kapcsolatban. Pálné Kovács Ilona akadémikus érdeklődött, mi az MTA álláspontja a legfrissebb KFI-törvényt módosítási javaslatról, és mit tartalmaz Freund elnök alternatív határozati javaslata. Vékás Lajos akadémikus azt válaszolta, hogy

szerinte a KFI-törvénymódosítás nem tekinthető azonosnak az Országgyűlés majdani válaszával – reméljük. Ezt követően Freund elnök ismertette a „rugalmasabb tárgyalási pozíciót” kínáló alternatív határozati javaslatát, amely tehát nem említi a határozott idejű megállapodásokat, a bíróságok kompetenciáját és az összeférhetlenségi szabályokat, de tartalmazza az MTA tulajdonosi érdekeihez való ragaszkodást. Ezt a Közgyűlés nagy többséggel (83,5 százalék) elfogadta. A ma folytatódott Közgyűlés elfogadta az új vagyongazdálkodási irányelveket, és nagy többséggel újraválasztotta a fő tisztségviselőket, valamint a különböző MTA-bizottságokat. Kisebb „mozgás” csak az akadémikus elnökségi tagok megválasztásánál volt, ahol hármas jelölések adódtak. Így lett a korábban Pálinkás József, Lovász László és Palkovics László asszisztenciájában kibontakozott Csépe Valéria akadémikus újfent tagja az MTA Elnökségének Freund Tamás második kormányzása idején.